

de legyen kissé óvatosabb. Látni kell, hogy ezek a kezdeti eredmények még *nem eléggé általánosak és nem eléggé szilárdak*, és nem is egészen problémamentesek, egyértelműek. A nevelésben aránylag könnyen el lehet érni hangulatok, érzelmi felbuzdulás hullámain felszínre bukkanó eredményeket, de nagyon nehéz, pedig ez a valódi feladat, tartós eredményekhez jutni. Ez természetesen vonatkozik a munka nevelőhatásának eredményeire is.

A munka — mint újonnan jelentkező nevelési forrás — friss vért visz be egész nevelési rendszerünkbe. Anélkül, hogy erőltetetten tovább szóném az élettani hasonlatot, azt mondhatom, hogy a friss vér jó dolog, egészséges dolog. De csak akkor, ha élettanilag — azaz pedagógiailag — *természetesen* ömlik az erekbe, s ha gondosan ügyelünk egyúttal az *egész* szervezet egészséges életműködésére.

Ábent Ferenc :

Rövid hozzászólásomban *az oktatás és a termelőmunka kölcsönös összefüggésének* kérdésével szeretnék foglalkozni. Mindjárt előljáróban meg kell mondanom, hogy egy rövid hozzászólás keretében nem vállalkozhatom ennek az egyébként bonyolult és sokoldalú kérdésnek részletes elemzésen alapuló kifejtésére. Ez már csak azért sem lehetséges, mert sok olyan tisztázatlan kérdés van ezen a területen, amelyekre jól megalapozott kutató munka alapján lehet feleletet adni. Éppen ezért hozzászólásomban csak arra vállalkozom, hogy felvessek néhány ide vonatkozó problémát, és ráirányítsam a figyelmet olyan témákra, amelyek vizsgálata csak részben vagy egyáltalán nem folyik. Olyan témákra gondolok, amelyek kidolgozása feltétlenül szükségesnek látszik a közoktatásügyünk előtt jelenleg álló feladatok helyes megoldása érdekében.

A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány által megbízott Iskolai Reformbizottságtól közzétett „*Irányelvek*”-ben igen fontos helyet kapott az iskolának az étellel, az oktatásnak a termelőmunkával való összekapcsolása. Ennek a kérdésnek az előtérbe állítása teljes mértékben megfelel az oktatásra és a nevelésre vonatkozó marxista—leninista tanítás szellemének, a társadalmi fejlődés által támasztott követelményeknek. Engedjék meg, hogy idézzem V. I. LENINNEK ezzel a kérdéssel kapcsolatos megállapítását: „A jövő társadalom eszményét nem képzelhetjük el az ifjú nemzedék oktatásának és termelőmunkájának egybekapcsolása nélkül: sem az oktatást és művelődést termelőmunka nélkül, sem a termelőmunkát párhuzamos oktatás és művelődés nélkül nem tudnók arra a fokra emelni, amelyet a technika mai színvonala és a tudományos ismeretek mai állapota megkövetel.” (LENIN művei 2. kötet. Szikra, 1951. 493. lap.) Ennek a megállapításnak a jelentősége különösen is nagy napjainkban, amikor a tudományok és a technika fejlődése rendkívül meggyorsult. A termelésben alkalmazott új technológiai eljárások megértéséhez és a bonyolult műszaki berendezések üzemeltetéséhez művelt munkásokra van szükség. Ez egyik igen fontos feltétele a termelőkenység állandó emelésének, az önköltség csökkentésének, amely végső soron az anyagi javak bővüléséhez járul hozzá, ami viszont egyik elengedhetetlen feltétele a kommunista társadalom felépítésének. Ennek adott hangsúlyt HRUSCsov elvtárs az OSZSZSZK pedagógusainak kongresszusán elmondott nagy jelentőségű beszédében, amelyben a Szovjetunió előtt álló történelmi jelentőségű feladatokról ezt mondta: „Jelenleg két történelmi feladatot oldunk meg: *a kommunizmus anyagi-műszaki alapjainak megteremtését és az új ember nevelését.* (Kiemelés A. F.) *Ez*

tulajdonképpen egységes folyamat. Ha ugyanis lemaradunk a szovjet emberek nevelésével és oktatásával, szükségképpen lelassul a kommunizmus építésének egész munkája.” (Népszabadság, 1960. július 10-i száma 4. old.)

Ez a megállapítás, úgy vélem, valamennyiünk számára világos. A kérdés gyakorlati megvalósításának útjára már a marxizmus—leninizmus klasszikusai is rámutattak. A marxizmus—leninizmus klasszikusainak útmutatása, a baráti országok eddigi tapasztalatai és a hazai tapasztalatok alapján az új emberek nevelését és oktatását úgy kell megvalósítani, hogy az szerves kapcsolatban legyen a termeléssel, a tömegek gyakorlati tevékenységével. Ebből viszont az következik, hogy a nevelés középpontjába a munkára nevelést, a munkához való tudatos, kommunista viszony kialakítását kell állítanunk. Ez egyáltalán nem azt jelenti, mintha eddig ezen a téren semmi sem történt volna, hanem csak azt, hogy a súlypontot még sokkal inkább ide kell áthelyezni. Csakis így valósítható meg, hogy a munka, minden anyagi és kulturális érték létrehozója, az emberek elsőrendű létszükségletévé váljék. Az iskolai oktató-nevelő munkában tehát ennek a nagyon fontos feladatnak a megvalósításán határozottan kell munkálkodni.

Az eddig szinte teljesen egyoldalú intellektuális képzés helyét a felnövekvő nemzedék mindenoldalú képzésének kell elfoglalnia. Így teljesítheti az iskola azt a nagyszerű feladatát, amelyet a szocialista társadalom állít eléje: tegye képessé az ifjúságot arra, hogy az élet bármely területén — mind a fizikai, mind a szellemi munka frontján — helyt tudjon állni.

Ami mármost a munkára nevelést illeti, annak magas színvonalú általános és politechnikai képzés alapján kell megvalósulnia. Tekintettel azonban arra, hogy a munka mindig konkrét, ilyen munkába is be kell kapcsolni a fiatalokat, vagyis lehetővé kell tenni számukra egy-egy szakma elsajátítását, vagy legalább egy szakmára való előképzést kell biztosítani számukra. Hogy konkrétan egy szakmai előképzés hogyan valósuljon meg, melyek azok a szakmák, amelyek legalkalmasabbak egy ilyen irányú képzés megvalósítására, ezt nagyon alapos és jól szervezett kutatómunkával kell megállapítani. A szocialista országok eddigi gyakorlati tapasztalatai alapján levonhatjuk azt a következtetést, hogy nem minden szakma alkalmas ilyen irányú képzés megvalósítására. Különösen akkor nem, ha perspektívikusan nézzük ezt a problémát. Az eddigiékorán az alakult ki, hogy a tanult szakmák széles profilúak legyenek, ami azt jelenti, hogy egy-egy szakma elsajátítása lehetővé teszi a tanulók számára valamelyik termelési ág alaposabb megismerését, és így könnyebben át tudnak térni különböző munkatevékenységekre. Erre különös figyelmet kell fordítani, mert éppen a technikai haladás következtében gyakran megváltozik egyes szakmák jellege és teljesen új, eddig ismeretlen szakmák is keletkeznek. A változásokhoz, a technikai fejlődéshez igazodó szakmai képzés csakis jól előkészített politechnikai képzés alapján valósulhat meg.

Legyen szabad ezután néhány megjegyzést fűznöm az irányelvek idevonatkozó részéhez.

Az irányelvek 3. oldalának utolsó bekezdésében a következőket olvashatjuk: „... az *általános iskola* nyújtson műszaki-gyakorlati (politechnikai) képzést, növelje a gyakorlati foglalkozások számát...”, majd a gimnáziumokra áttérve így folytatja: „... a *gimnáziumok* oktatási rendszerét úgy fejlesszük, hogy az elméleti oktatás mellett, szakirányú műszaki-gyakorlati (politechnikai) képzéssel lehetővé tegyünk a tanulók számára szakmai előképzettség megszerzését is...”

Véleményem szerint ez a megfogalmazás nem egészen helyes, mivel a politechnikai képzés fogalmát leszűkíti a műszaki-gyakorlati képzésre. A műszaki-gyakorlati képzés fogalma nem azonos a politechnikai képzés fogalmával, ez utóbbi szélesebb és ez ad lehetőséget a felnövekvő nemzedék sokoldalú képzésének a megvalósítására. A politechnikai képzés megköveteli a termelés különböző területeinek ismeretét, s bizonyos, a munkához szükséges jártasságok és készségek elsajátítását is. LENIN N. K. KRUPSZKÁJÁNAK a politechnikai oktatásra vonatkozó téziseihez fűzött megjegyzéseiben 1920-ban azt kívánta (a 12—17 éves életkorú tanulóról van szó), „*hogy politechnikai látókörrrel rendelkezék és tisztában legyen a politechnikai ismeretek alapjaival, nevezetesen*

aa) a villamosság *alapfogalmaival* (pontosan meghatározni, hogy melyekkel);

bb) a villamosság felhasználásával a *mechanikai* iparban;

cc) ugyanígy a *vegyipar* tekintetében;

dd) ugyanez az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság (RSZFSZR) villamosítási tervéről;

ee) hogy meglátogasson *legalább* 1—3-szor valamely villanytelepet, gyárat, szovhozt;

ff) hogy ismerje a mezőgazdaság *bizonyos* alapfogalmait.

Részletesen ki kell dolgozni, hogy *minimum mely ismeretek szükségesek.*

Ez rendkívül fontos dolog. Koldusszegények vagyunk. Nekünk asztalosok, lakatosok kellene, *azonnal, okvetlenül. Mindenkinnek* asztalos, lakatos stb. kell válni, *de* az általános műveltség és politechnikai minimum tudása mellett”. (MARX, ENGELS, LENIN, SZTÁLIN: A nevelésről. Tankönyvkiadó Vállalat, Bp. 1955. 375. lap.)

Mindez azt jelenti, hogy a szakmai képzésnek az általános és a politechnikai képzésre kell támaszkodnia. Az irányelvekben adott megfogalmazás félreérthető, s mintha a monoteknikai képzést helyezné a politechnikai képzés elé. Sajnos a gyakorlatban elég sok hibával találkozunk. Sokan úgy vélik, ha egy jól működő műhely van az iskolában, akkor már teljesen megoldották a politechnikai képzést, s alig vagy egyáltalán nem törődnek a politechnikai ismeretek szélesebb körének a nyújtásával. Éppen ezt a felfogást látszik igazolni az idézett megfogalmazás, amit pedig feltétlenül ki kell küszöbölni ahhoz, hogy az egyébként nagyon helyesen megfogalmazott célt minél előbb elérhessük.

A -kitűzött feladatok nagyok, de rendkívül szépek és lelkesítőek. Megvalósításuk rendkívül fontos, mert a társadalom gyorsütemű fejlődése ezt követeli meg. A neveléstudománynak nagy szerepe van a problémák megoldásában, s ezt a feladatát sürgősen kell teljesítenie, hogy a gyakorlati megoldás elöl elhárítsa az akadályokat.

Az említettek mellett feltétlenül vizsgálat tárgyává kell tenni az oktatás és nevelés módszereit. Az új tartalommal megtöltött iskolai anyagot nem lehet a régi, kialakult módszerekkel tanítani, mert ellentmondás keletkezik az iskolai munkában. Természetszerűen a tanulók aktív tevékenységére építünk a gyakorlati foglalkozásokon és a szakmai előkészítés során, ugyan- ezt az aktivitást kell felhasználnunk az általánosan képző tantárgyak (történelem, irodalom, számtan, fizika stb.) tanításánál is. Ellenkező esetben a tanítás határfoka nem emelkedik az új követelmények által támasztott szintre. Éppen ezért még az új tantervek bevezetése előtt ezekben a kérdésekben is

segítséget kell adni a pedagógusoknak. Az új tananyagnak a lehetséges módszerek hagyományos alkalmazása (illetőleg nemalkalmazása) mellett folyó tanítása hátráltatná az iskolai munkának az irányelvekben megfogalmazott mindenképpeni kívánatos fejlődését.

Hasonlóképpen vizsgálni kell az általános, a politechnikai és szakmai oktatás egymáshoz való viszonyának, kölcsönös összefüggésének és egymásra hatásának a kérdéseit is.

A baráti országok eddigi tapasztalatai azt bizonyítják, hogy a tanulók munkájának elemzése, a munkahelyelemzés, nagy segítséget nyújt a munka jobb megszervezéséhez, a szükséges jártasságok és készségek elsajátításának meggyorsításához és tervszerűbbé tételéhez, s végső soron a szakmai előképzés, illetve szakmai képzés jobbátételéhez.

Az itt elmondott témák csak kiragadott példák, de ahhoz talán elegendők, hogy a neveléstudomány sürgős feladataira rámutassanak.

Nem lehet soká várni. Ki kell választani a legfontosabb és legsürgősebb feladatokat, és ahol még nem indultak meg a kutatások, sürgősen meg kell indítani. Ezzel nagy segítséget adhatunk igen fontos feladatok megoldásához és segíthetünk megelőzni esetleges hibákat.

Tisztában vagyok azzal, hogy a feladatok rendkívül nagyok, és a jelenlegi kutató gárdával nem megoldhatók. Éppen ezért a pedagógusok szélesebb körét is be kell vonnunk a kutatómunkába. A Pedagógiai Bizottság feladata ennek a munkának a megszervezése, irányítása és koordinálása. Ez a munka eddig is folyt és hozott is eredményeket, de a gyakorló pedagógusok sokkal szélesebb körének bevonására van szükség.

Faludi Szilárd :

Alábbiakban néhány szempontot szeretnénk kiragadni a folyó tantervi munkálatokból annak megvilágítására, hogy mivel szolgálhatja a neveléstudomány — ezen a területen — az irányelvek realizálását?

Szolgálhatja mindenekelőtt annak neveléstudományi indoklásával, hogy *a világnézeti nevelés tantervi alapjainak hangsúlyozása* nem tudomány-ellenes, hanem tudományos elv. A tudományosság általános didaktikai elvének érvényesítése a tantervi anyag kiválasztásában és elrendezésében.

Általánosan képző iskolák esetében, melyeknél nem *szakképzés*, tehát nem megannyi *szaktudományi* képzés áll előtérben, ez nem is lehet másként. Ebből a szempontból világosan meg kell mondani, hogy az egyes szaktudományoktól, „szaktárgyaktól” itt nem egyszerűen sajátos hozadékukat várjuk, (melyek között semmiféle kapocs és összefüggés nincs, melyek tehát megannyi idegen elemként, egymástól elszigetelten, külön törvények szerint futják be pályájukat egy eklektikus iskola kifürkészhetetlen labirintusában), hanem mindenekelőtt egységes, körszerű, tudományos alapismereteken nyugvó világkép szerves feldolgozását.

A világnézeti nevelés tantervi alapjainak „kiemelése” tehát *tudományos* elv; *tudomány-közi* elv, a különböző tudományok *leglényegesebb mondanivalójának* és világnézeti „integrációjának” elve; ennyiben: a tudományok esszenciájának elve. Elv, amely a különböző valóságterületeket objektív módon tükröző tudományok anyagából elsősorban (és nem kizárólag) azt emeli ki és szervezi didaktikai feltételek figyelembevételével tananyaggá, ami ezekből általános érdekű, az általános képzés lényegének, intencióinak megfelel, ami